

تاریخ (۲) - یازدهم علوم انسانی

جزوه خلاصه درس ۱۳

تهیه کننده: خانم مرضیه نوریان-مشهد مقدس

کانال "تاریخ من" @tarikhe3

درس ۱۳

زمینه های تشکیل حکومت صفویان (برگرفته از نام رهبر و جدشان شیخ صفی الدین اردبیلی)

مهمترین پیامد اجتماعی و مذهبی هجوم مغولان به ایران: گسترش تصوف و تشیع و پیوند روزافزون آنها با یکدیگر
چگونگی گسترش فعالیت طریقت های صوفیانه: افزایش آن در دوران مغولان و تیموریان، در ایران و گرایش بیشتر مردم به
مشایخ و رهبران طریقت های صوفی
وضعیت تشیع پس از حمله مغول: گسترش محسوس مذهب شیعه، پس از سقوط خلافت عباسی و حتی حکومت شیعیان در
سده های هشتم و نهم هجری در مناطقی از ایران

مرضیه نوریان-دبیر تاریخ-مشهد مقدس/کانال تاریخ من @tarikhevan3

چگونگی شکل گیری طریقت صفوی: ایجاد در دوره ایلخانان، بنیان گذار و رهبر معنوی طریقت صفویان:

شیخ صفی الدین اردبیلی، شاگرد و مرید **شیخ زاهد گیلانی**. گسترش طریقت صفوی در زمان جانشینان شیخ صفی در سرتاسر ایران و آسیای صغیر گسترش و جذب مریدان بسیاری به ویژه از میان قبایل ترک. احترام فرمانروایان به مشایخ صفوی به واسطه ی مقام معنوی و نفوذ اجتماعی. البته در مواردی غضب و حسادت فرمانروایان نسبت به ایشان.

چگونگی تبدیل طریقت صوفیانه صفوی به فعالیت دنیوی سیاسی: گرایش طریقت صفویان در قرن نهم هجری تحت تأثیر شرایط فکری و فرهنگی جامعه ی ایران، نخست به **مذهب تشیع** و سپس با وجود ترویج عزلت جویی و دوری از امور دنیوی در تصوف، تبدیل به جنبشی سیاسی و مذهبی. در نتیجه گرایش رهبران طریقت صفوی به فعالیت های سیاسی و نظامی. پیامد آن: رقابت سیاسی و دشمنی مشایخ طریقت صفوی با حاکمان سلسله های قراقویونلو و آق قویونلو. در نتیجه ی این درگیری و رقابت ها با وجود کشته شدن چندتن از رهبران طریقت، اما کسب تجربه ی مفید و مناسبی برای صفویان در راه کسب قدرت سیاسی.

تأسیس حکومت صفوی

زمینه تأسیس حکومت صفوی (اوضاع ایران همزمان با قدرتیابی صفویان، چگونگی تشکیل دولت صفوی در ایران): آشفته گی و تفرقه ی سیاسی در آغاز سده دهم هجری، ضعف و انحطاط حکومت سلسله ی آق قویونلو حاکم بر قسمت هایی از غرب و جنوب ایران. در چنین شرایطی شکست آق قویونلوها توسط اسماعیل، پسر شیخ حیدر، باسپاهی متشکل از ایلات و طوایف مختلف قزلباشو سپس تصرف تبریز، و تاجگذاری در آن شهر به عنوان پادشاه ایران در ۹۰۷ (ه. ق.).

مؤسس حکومت صفوی: شاه اسماعیل اول

مهمترین اقدام شاه اسماعیل صفوی، پس از نشستن بر تخت شاهی: **رسمی کردن مذهب شیعه دوازده امامی**

مهمترین پیامدهای اعلام رسمی دین تشیع برای ایران توسط شاه اسماعیل اول: ۱. قرار گرفتن بسیاری از شیعیان در خدمت دولت نوپای صفوی و اتحاد و انسجام آنان در سایه ی این دولت متشکل ۲. تمایز آشکار ایران از همسایگان مسلمان خود، به ویژه امپراتوری عثمانی در غرب و ازبکان و گورکانیان هند در شرق، با این اقدام.

اولین اقدامات شاه اسماعیل پس از ایجاد حکومت در جهت تثبیت حکومت: ۱. از میان برداشتن مدعیان داخلی به ویژه حکام محلی، طی لشکرکشی و جنگ های مختلف و ایجاد وحدت سیاسی و جغرافیایی ایران. ۲. مقابله با دشمنان خارجی

سیاست خارجی شاه اسماعیل اول: ۱. در ابتدا شکست ازبکان و قتل شیبک خان ازبک سردهسته آنان بدلیل یورش ازبکان به خراسان و قتل و غارت آنجا، پیامد این پیروزی: حاکمیت صفویان بر بخشهای وسیعی از سرزمینهای شرق ایران تا رود جیحون (آمویه) ۲. آماده شدن برای نبرد با سلطان سلیم عثمانی بعلت حرکت وی با سپاهی عظیم بسوی ایران

مرضیه نوریان-دبیر تاریخ-مشهد مقدس/کانال تاریخ من @tarikhehman3

علت لشکرکشی سلطان سلیم به ایران: بهانه سلطان سلیم فعالیت مریدان طریقت صفوی را در قلمرو عثمانی اما اگرچه سلطان بهانه ی چنین لشکرکشی گسترده ای قرار داد، اما علت واقعی آن، نگرانی و ترس وی از ایجاد حکومت قدرتمند صفوی شیعه مذهب در همسایگی عثمانی

نبرد چالدران: سلطان سلیم عثمانی و شاه اسماعیل اول صفوی. شکست سپاه شاه اسماعیل با وجود رشادت و شجاعت فراوان سپاه ایران در جنگی بسیار سخت و تصرف تبریز توسط عثمانی
علت شکست ایران در نبرد چالدران: استفاده عثمانی از توپخانه و دیگر جنگ افزارهای آتشین در مقابل شمشیر ایرانیان
دوران تثبیت 930 984 (ق)

جانشین شاه اسماعیل اول: پسرش طهماسب، در ده سالگی

اوضاع سیاسی ایران در ابتدای حکومت شاه طهماسب:(مشکلات اولیه شاه طهماسب): ۱. مشکلات داخلی: خودسری و نافرمانی سران ایلات قزلباش و نزاع آنها با یکدیگر در سال های آغازین پادشاهی او،بدنبال آشفتگی اوضاع حکومت صفوی ۲. هجوم ازبکان از شرق و عثمانیها از غرب به مرزهای ایران.

اقدامات شاه طهماسب در جهت تثبیت قدرت: ۱. بدست گرفتن زمام امور توسط شاه طهماسب و پایان دادن به سرکشی سران قزلباش ۲. شکست ازبکان و بیرون راندن آنان از خراسان ۳. دفع تهاجمات پیاپی ارتش عثمانی به خاک ایران با اتخاذ تدابیر مناسب

چگونگی تثبیت حکومت صفوی توسط شاه طهماسب اول: تحکیم پایه های حکومت صفوی با اتخاذ تدابیر و سیاست های مناسب داخلی و خارجی وی در طول ۵۴ سال حکومت

عصر اقتدار و شکوفایی 1038 996 (ق)

جانشین شاه طهماسب: شاه اسماعیل دوم

جانشین شاه اسماعیل دوم: سلطان محمد خدابنده

اوضاع کشور پس از مرگ شاه طهماسب:(اوضاع ایران در دوره حکومت شاه اسماعیل دوم و سلطان محمد خدابنده): بی ثباتی سیاسی بعلت هرج و مرج ایجادشده در کشور

جانشین سلطان محمد خدابنده: شاه عباس اول

اوضاع کشور در زمان شاه عباس اول: نابسامانی اوضاع داخلی و خارجی ایران در ابتدای حکومت وی

مرضیه نوریان-دبیر تاریخ-مشهد مقدس/کانال تاریخ من @tarikhevan3

مهمترین مشکلات ایران در زمان حکومت شاه عباس اول: ۱. اختلاف سران قزلباش با یکدیگر و قرارداد شاه در بازی سیاسی و درگیری میان طوایف و ایل خود ۲. اشغال مناطق وسیعی از غرب ایران توسط ارتش عثمانی و تهاجم ازبکان به خراسان در شرق اقدامات و اصلاحات شاه عباس اول به منظور نجات کشور از مسائل و مشکلات داخلی و خارجی:

الف: ایجاد ثبات سیاسی و برقراری نظم و امنیت در داخل کشور

ب: نوسازی تشکیلات و تجهیزات سپاه

ج: توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

د: انتقال پایتخت از قزوین به اصفهان

ز: بیرون راندن نیروهای بیگانه از خاک ایران

۱. اقدام شاه عباس در جهت ایجاد ثبات سیاسی و برقراری نظم و امنیت در داخل کشور: سرکوب امرای سرکش و طغیانگر قزلباش و کاهش چشمگیر قدرت سیاسی و نظامی آنان

۲. نوسازی تشکیلات و تجهیزات سپاه :

سپاه صفوی تا زمان شاه عباس اول متشکل از جنگاوران ایلات مختلف قزلباشان) در نتیجه سرکشی سران ایلات به اتکای نیروهای ایل خود در زمان مقتضی و مناسب .

اقدام شاه عباس اول در جهت نوسازی سپاه (هدف شاه عباس اول از ایجاد سپاه دائمی): ایجاد سپاه دائمی و حرفه ای کاملاً وفادار توسط وی به منظور تقویت قدرت سیاسی و نظامی دولت مرکزی و کاهش توان سیاسی و نظامی امیران و ایلات قزلباش، تشکیلات نظامی صفویان در زمان شاه عباس: تشکیل سپاهی از میان جوانان گرجی، ارمنی و چرکسی تازه مسلمان. به علت وفاداری بیشتر ایشان و افزایش دسته های تفنگچی و توپخانه به سپاه جدید، نیز انتخاب افرادی از میان جنگاوران این سپاه برای به فرماندهی کل یا هریک از واحدهای مختلف آن از جمله الله وردی خان گرجی و انتصاب وی به بالاترین مقامات نظامی و سیاسی.

اقدام شاه عباس برای پرداخت حقوق و تأمین تدارکات و تجهیزات سپاه جدید: تبدیل زمینهای فراوانی به املاک خاصه ی پادشاهی.

۳. توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی :

اقدام شاه عباس اول به منظور بهبود وضع مردم و رفاه و آسایش عمومی: ایجاد اصلاحات زیاد.

مرضیه نوریان-دبیر تاریخ-مشهد مقدس/کانال تاریخ من @tarikhe3

مهمترین اصلاحات شاه عباس در جهت توسعه ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی: ۱. انجام کارهای عمرانی بزرگ مانند ایجادکارگا ههای بافندگی، جاده سازی ۲. ساخت بناهای مختلف از قبیل پلها، مسجدها، کاروان سراه، مدرسه ها، سدها و قنا تها۳. گسترش مناسبات اقتصادی با کشورهای اروپایی و همسایگان وتوسعه ی تجارت خارجی ۴. انتقال پایتخت از قزوین به اصفهان :

علت تغییر پایتخت توسط شاه عباس اول: دلایل سیاسی، نظامی و اقتصادی، تغییر پایتخت از قزوین به اصفهان
اقدامات شاه عباس اول برای پیشرفت شهر اصفهان بعنوان پایتخت: استفاده از اصول مهندسی وشهرسازی، تبدیل این شهر به یکی از زیباترین و آبادترین شهرهای جهان (هدف شاه عباس از آوردن آرامنه به اصفهان): افزون بر این، استقرار گروهی از آرامنه در اصفهان به منظور بهره برداری از دانش ها و تجارب فنی، اقتصادی و تجاری آنها به نفع کشور
۵. بیرون راندن نیروهای بیگانه از خاک ایران :

سیاست شاه عباس اول در مقابل نیروهای خارجی: ابتدا پایان دادن به سرکشی امرای قزلباش و سامان دادن به اوضاع داخلی، سپس آمادگی برای مقابله با دشمنان خارجی
سیاست نظامی شاه عباس یا علت صلح شاه عباس اول با عثمانی: فهم او در عدم موفقیت در صورت درگیری هم زمان با مهاجمان ازبک در شرق و ارتش قدرتمند عثمانی در غرب

اولین اقدام خارجی شاه عباس اول: پس از صلح با عثمانی، لشکرکشی وی به خراسان و شکست آنان و عقب راندن ازبکان
رابطه شاه عباس اول با عثمانی: صلح به علت عدم موفقیت در جنگ در دو جبهه غرب و شرق، بعد از شکست ازبکان حمله برق آسای وی به آذربایجان و شکست عثمانی با غافلگیری در نتیجه آزادی مناطق اشغالی شمال غرب ایران و حتی اضافه نمودن عراق و عتبات عالیات را به قلمرو صفوی
اقدام مهم نظامی شاه عباس در خلیج فارس: بیرون راندن پرتغالیها از خلیج فارس بعنوان یکی دیگر از موفقیتهای نظامی صفویان
در عصر شاه عباس اول

چگونگی اخراج پرتغالیها از خلیج فارس توسط شاه عباس اول: کمک از کشتیهای انگلیسی بدلیل عدم داشتن نیروی دریایی در نتیجه آزادی سواحل و جزایر ایرانی خلیج فارس پس از قرنهای اشغال این مناطق توسط پرتغالیها
عصر شکوفایی و اقتدار سلسله ی صفوی: دوره ی ۴۲ ساله حکومت شاه عباس اول به علت اقدامات خردمندانه و بهره گیری از مشاوران آگاه در نتیجه تبدیل ایران به یکی از کانونهای بزرگ سیاسی و اقتصادی جهان آن روز

مانا باشید

م . نوریان

دبیر ناحیه مشهد

مرضیه نوریان-دبیر تاریخ-مشهد مقدس/کانال تاریخ من @tarikheman3

بکاربردن لقب شاه برای حکام صفوی

رسمی کردن مذهب تشیع در ایران توسط شاه اسماعیل اول مؤسس سلسله صفوی در نتیجه شروع اختلافات مذهبی-

سیاسی میان دولت ایران و عثمانی تا قرن‌ها بعد(تا پایان جنگ اول جهانی)

کانال تخصصی "تاریخ من" /ناشر تخصصی جزوات درسی

@tarikheman3